

INHOUDSOPGAVE

Ten geleide	v
Lijst met afkortingen	xxx
DEEL I	ALGEMENE ASPECTEN EN TAKEN EN BEVOEGDHEDEN
1 Stelselherziening omgevingsrecht	3
<i>Harald Oldenziel en Wilco de Vos</i>	
1.1 Aanleiding voor de stelselherziening	3
1.2 Verbeterdoelen van de stelselherziening	5
1.3 Totstandkomingsproces	6
1.4 Onderdelen van de stelselherziening	9
1.4.1 Opbouw van het stelsel	9
1.4.2 Omgevingswet	11
1.4.3 Algemene maatregelen van bestuur en Omgevingsregeling	12
1.4.4 Invoeringsregelgeving	14
1.4.5 Aanvullingsregelgeving	15
1.4.6 Inwerkingtreding en doorontwikkeling	16
1.4.7 Digitaal stelsel Omgevingswet	18
2 Systeem, toepassingsgebied en doelen van de Omgevingswet	21
<i>Harald Oldenziel en Wilco de Vos</i>	
2.1 Systematiek	21
2.1.1 Architectuur van de wetgeving	21
2.1.2 Kerninstrumenten	23
2.1.3 Consistent begripsgebruik	27
2.2 Toepassingsgebied van de Omgevingswet	28
2.2.1 Fysieke leefomgeving	28
2.2.2 Activiteiten met gevolgen voor de fysieke leefomgeving	30
2.2.3 Verhouding tot andere wetgeving	33
2.3 Doelen van de Omgevingswet	33
2.3.1 Maatschappelijke doelen van de Omgevingswet	33
2.3.2 Specifieke afwegingskaders	37

3	Europese en internationale dimensie	39
	<i>Chris Backes</i>	
3.1	De betekenis en doorwerking van het internationaal recht in de Omgevingswet	39
3.1.1	Internationaalrechtconforme interpretatie	39
3.1.2	Doorwerking via het EU-recht	40
3.2	De betekenis en doorwerking van het EU-recht in de Omgevingswet	46
3.2.1	Doorwerking van EU-richtlijnen en EU-verordeningen	46
3.2.2	Staatsaansprakelijkheid wegens niet correcte omzetting en toepassing	48
3.2.3	De interne markt en milieubescherming	49
3.2.3.1	Harmonisatie	49
3.2.3.2	Vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal en milieubescherming	49
3.2.3.3	Mededinging en omgevingsrechtelijke maatregelen	50
3.2.4	Rechtsbescherming, eisen aan het nationale bestuursprocesrecht	51
3.3	EU-recht als inspiratie voor de structuur van de Omgevingswet en haar AMvB's?	51
3.4	Aansluiting bij het begrippenkader, mede door dynamische verwijzingen	54
3.4.1	Aansluiting bij EU-terminologie	54
3.4.2	Dynamische verwijzingen	56
3.5	Nationaal recht dat verder gaat dan EU-recht?	57
3.6	EU-recht als grens voor deregulering en flexibilisering	59
3.7	Algemene milieubeginselen EU-recht en hun betekenis voor de Omgevingswet	60
4	De bestuursrechter in een globaler en flexibeler omgevingsrecht	65
	<i>Ben Schueler en Hans Besselink</i>	
4.1	Inleiding	65
4.2	Flexibiliteit	65
4.3	Globaliteit	66
4.3.1	Wat wordt bedoeld met globaliteit?	66
4.3.2	Globale normen in een bestemmingsplan	67
4.3.3	Globale normen met nader afwegingsmoment	68

4.3.4	Globale normen zonder nader afwegingsmoment	73
4.3.5	De behoefte aan bestuurlijke rechtsoordelen bij globale regels	74
4.4	De inhoudelijke kern van de belangenafweging	75
4.5	De intensiteit van de rechterlijke toetsing	76
4.6	Beginselen van behoorlijk bestuur	78
4.6.1	Wanneer wordt er aan beginselen van behoorlijk bestuur getoetst?	78
4.6.2	Zorgvuldigheids- en motiveringbeginsel	79
4.6.3	Rechtszekerheidsbeginsel	80
4.6.4	Vertrouwensbeginsel	81
4.6.5	Evenredigheidsbeginsel	82
4.7	Beroep tegen algemene regels (in het omgevingsplan)	83
4.8	Veranderende verhoudingen tussen partijen en procesrechtelijke consequenties	86
5	Taken en bevoegdheden van bestuursorganen	89
5.1	Toedeling van taken en verantwoordelijkheden	89
	<i>Daan Korsse</i>	
5.1.1	Inleiding en probleemstelling	89
5.1.2	Geen exclusieve bevoegdheidstoedeling	90
5.1.3	Algemene en specifieke taaktoedeling	91
5.1.4	Aanwijzing van locaties	94
5.1.5	Scheiding tussen beleid en normstelling	94
5.1.6	De noodzakelijke waarborg voor decentralisatie	96
5.1.7	Het subsidiariteitsvereiste	98
5.2	Instructieregels	102
	<i>Daan Korsse</i>	
5.2.1	Inleiding	102
5.2.2	Beleidsdoorwerking	104
5.2.3	Rechtsgevolgen	105
5.2.3.1	Preventieve werking	105
5.2.3.2	Corrigerende werking	108
5.2.3.3	Vorbereidingsbescherming	111
5.2.3.4	Ontheffing van instructieregels	114
5.2.3.5	Inkadering van de instructieregelbevoegdheid	119
5.2.4	Formele vereisten	128

INHOUDSOPGAVE

5.2.4.1	Delegatie	128
5.2.4.2	Mer-plicht	128
5.2.4.3	Rechterlijke toetsing van instructieregels	131
5.3	Instructies	134
	<i>Daan Korsse</i>	
5.3.1	Inleiding	134
5.3.2	Beschrijving van de bevoegdheid	134
5.3.3	Normering van de bevoegdheid	136
5.3.3.1	Beperking tot specifieke taken en bevoegdheden	136
5.3.3.2	Subsidiariteitsvereiste	138
5.3.3.3	Voorrang van het generieke-toezichtsinstrumentarium	139
5.3.3.4	Totstandkoming en rechtsbescherming	140
5.4	Omgevingswaarden algemeen	143
	<i>Frank Groothuijse</i>	
5.4.1	Inleiding	143
5.4.2	Gevolgen vaststelling omgevingswaarde: wettelijke monitorings- en programmaplicht	144
5.4.3	Plaats van omgevingswaarden in het systeem van de Omgevingswet	145
5.4.4	De bevoegdheid tot het vaststellen van omgevingswaarden	146
5.4.5	Procedureel en rechtsbescherming	149
5.4.6	Toegevoegde waarde van omgevingswaarden in de praktijk	152
 DEEL II DE KERNINSTRUMENTEN		
6	De omgevingsvisie	157
	<i>Tonny Nijmeijer</i>	
6.1	Inleiding	157
6.2	Doelstelling en inhoud	158
6.3	Verplichte vaststelling omgevingsvisie	164
6.4	Doorwerking van de omgevingsvisie	167
6.5	De omgevingsvisie als wettelijke basis voor besluiten	171
6.5.1	Inleiding	171
6.5.2	Basis voor financiële bijdragen gebiedsontwikkeling	171
6.5.3	Omgevingsvisie als basis voor vestigen voorkeursrecht	172

6.6	Procedure en rechtsbescherming	172
6.6.1	Procedure	172
6.6.2	Rechtsbescherming	175
6.7	Overgangsrecht	176
6.7.1	Uitstel verplichting tot vaststelling	176
6.7.2	Gelijkstelling	177
7	Programma's	179
	<i>Marlon Boeve</i>	
7.1	Inleiding	179
7.2	Programma's algemeen	180
7.2.1	Bevoegdheid tot het vaststellen van programma's	180
7.2.2	Inhoud	182
7.3	Soorten programma's	184
7.3.1	Vrijwillige (onverplichte) programma's	184
7.3.2	Verplichte programma's	186
7.3.3	Programma's met programmatische aanpak	190
7.4	Uitvoeringsplicht en wijziging van het programma	195
7.5	Participatie, procedures en rechtsbescherming	196
8	Het omgevingsplan	199
	<i>Arjen de Snoo</i>	
8.1	Introductie op het instrument	199
8.2	Doel van het omgevingsplan	200
8.3	Eén omgevingsplan per gemeente	201
8.4	Afbakening van de inhoud van het omgevingsplan	202
8.5	Functies, locaties en activiteiten	204
8.6	Open normen	206
8.7	Omgevingswaarden in het omgevingsplan	208
8.8	Programma's en het omgevingsplan	209
8.9	Moderniseringslocaties en het omgevingsplan	209
8.10	Welstand en het omgevingsplan	210
8.11	Regels over kostenverhaal en financiële bijdragen in het omgevingsplan	211
8.12	Maatwerkregels en -voorschriften in het omgevingsplan	212
8.13	Meldingsplicht	213
8.14	Vergunningen voor de (buitenplanse) omgevingsplanactiviteit	214

8.15	Actualisatie van het omgevingsplan in verband met buitenplanse omgevingsplanactiviteiten	216
8.16	Doorwerking instructieregels en instructies in het omgevingsplan	217
8.17	Afstemming van het omgevingsplan op de waterschapsverordening	219
8.18	Overgangsrecht in het omgevingsplan	220
8.19	Vormgeving van het omgevingsplan	222
8.20	Bevoegdheid tot vaststellen en wijzigen	222
8.21	Kennisgeving van het voornemen	223
8.22	Vorbereidingsregels	224
8.23	Milieueffectrapport en het omgevingsplan	226
8.24	Procedure vaststellen en wijzigen van het omgevingsplan	226
8.25	Bekendmaking van het omgevingsplan	228
8.26	Inwerkingtreding van het omgevingsplan en rechtsmiddelen daartegen	229
8.27	Reactieve interventie	230
8.28	Coördinatie omgevingsplan en -vergunning	231
8.29	Digitale ontsluiting van het omgevingsplan	232
8.30	Overgangsrecht: van bestemmingsplan naar omgevingsplan	233
9	De Omgevingsverordening	235
	<i>Daan Korsse</i>	
10	De waterschapsverordening	241
	<i>Herman Havekes en Willem Wensink</i>	
10.1	Algemene introductie	241
10.1.1	Waterbeheer en waterschap	241
10.1.2	Van keur naar waterschapsverordening	242
10.2	Inhoud waterschapsverordening	245
10.2.1	Algemeen	245
10.2.2	Kernbepaling artikel 2.5 Ow	249
10.2.3	Inhoud waterschapsverordening	250
10.3	Procedurele bepalingen	257
10.4	Doorwerking van beleid en toezicht door hoger gezag	258
10.4.1	Doorwerking van beleid door instructieregels	259
10.4.2	Doorwerking van beleid door instructies	260
10.4.3	Toezicht door hoger gezag	262
10.5	Betekenis eerdere Keur-jurisprudentie	263

10.6	Overgangsrecht	265
11	Algemene rijksregels	269
11.1	Omgevingsbesluit <i>Daan Korsse</i>	269
11.2	Besluit kwaliteit leefomgeving <i>Daan Korsse</i>	271
11.3	Besluit activiteiten leefomgeving <i>Godert van der Feltz en Henk Gierveld</i>	273
11.3.1	Inleiding en leeswijzer	273
11.3.1.1	Besluit activiteiten leefomgeving: algemeen verbindende voorschriften	273
11.3.1.2	Aan de slag met het Besluit activiteiten leefomgeving	274
11.3.1.3	Inhoud van deze paragraaf	275
11.3.2	Bespreking van een aantal algemene onderwerpen	275
11.3.2.1	Inhoud: indeling en omvang	275
11.3.2.2	Wettelijke basis en begrippen	276
11.3.2.3	Oogmerken Besluit activiteiten leefomgeving	276
11.3.3	Toepassingsbereik Besluit activiteiten leefomgeving	277
11.3.3.1	Milieubelastende activiteiten en lozingsactiviteiten	277
11.3.3.2	Lozingsactiviteit	279
11.3.4	Inhoudelijke beleidskeuzen: gebruiksruimte en thema's	281
11.3.4.1	Milieugebruiksruimte, cumulatie	281
11.3.4.2	Waarborgen van de veiligheid	282
11.3.4.3	Beperken emissies zeer zorgwekkende stoffen	283
11.3.4.4	Geluid, geur en trillingen	283
11.3.4.5	Luchtkwaliteit	284
11.3.4.6	Bodem	284
11.3.4.7	Waterkwaliteit	284
11.3.4.8	Zuinig gebruik van energie	284
11.3.4.9	Afvalstoffen en afvalwater	285
11.3.5	Systeem van het Besluit activiteiten leefomgeving	285
11.3.5.1	Systematiek van het Besluit activiteiten leefomgeving	285
11.3.5.2	Bevoegd gezag	289

11.3.5.3	Normadressaat	291
11.3.5.4	Centraal en decentraal	292
11.3.5.5	Decentrale afwegingsruimte	293
11.3.5.6	Relatie tot het omgevingsplan en tot omgevingswaarden	294
11.3.5.7	Cumulatie van milieueffecten	295
11.3.5.8	Het Besluit activiteiten leefomgeving is niet compleet: aanvulling in nadere regels en beleid	295
11.3.5.9	Rechtsbescherming	297
11.3.5.10	Handhaving	298
11.3.6	Instrumentarium van het Besluit activiteiten leefomgeving	298
11.3.6.1	Specifieke zorgplicht	298
11.3.6.2	Doel- en middelvoorschriften, informatieverplichtingen	303
11.3.6.3	Gelijkwaardige maatregelen	303
11.3.6.4	Maatwerk	304
11.3.6.5	Vergunning en melding	307
11.3.6.6	Melden en informatie	308
11.3.6.7	Vergunning	309
11.3.6.8	Relatie vergunningen en algemene regels	310
11.3.7	Clusters van activiteiten	311
11.3.7.1	Afscheid van het begrip inrichting (?)	311
11.3.7.2	'Inrichting' onder de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en Wet milieubeheer en geclusterde activiteiten onder de Omgevingswet	313
11.3.7.3	Activiteiten tezamen beoordeeld op verzoek van de exploitant	314
11.3.7.4	Cluster: hoofdactiviteit tezamen met ondersteunende activiteiten	314
11.3.7.5	Omgevingsplan	315
11.3.7.6	Complex bedrijf	315
11.3.8	Ongewone voorvallen	316
11.3.9	Overgangsrecht	316
11.4	Besluit bouwwerken leefomgeving	318
	<i>Bert Rademaker</i>	
11.4.1	Het Besluit bouwwerken leefomgeving binnen het stelsel	318
11.4.2	De opzet van het Besluit bouwwerken leefomgeving	320
11.4.3	Vergunningplichtige en meldingplichtige bouwactiviteiten	325
11.4.4	Vergunningvrije omgevingsplanactiviteiten	331

12 De omgevingsvergunning	335
<i>Kars de Graaf en Valérie van 't Lam</i>	
12.1 Inleiding	335
12.2 Verbodsbepalingen: vergunningplichtige activiteiten en uitzonderingen	336
12.2.1 Inleiding	336
12.2.2 Vergunningplicht voor een bouwactiviteit	337
12.2.3 Vergunningplicht voor een omgevingsplanactiviteit	339
12.2.4 Vergunningplicht voor een milieubelastende activiteit	341
12.2.5 Vergunningplicht voor een wateractiviteit	343
12.2.6 Vergunningplicht voor natuuractiviteiten	345
12.2.7 Vergunningplicht voor een ontgrondingsactiviteit	347
12.2.8 Vergunningplicht voor een rijksmonumentenactiviteit	348
12.2.9 Vergunningplicht overige activiteiten	348
12.3 Voorbereiding	349
12.3.1 Enkelvoudige en meervoudige aanvraag	349
12.3.2 Bevoegd gezag	352
12.3.2.1 Enkelvoudige aanvraag	352
12.3.2.2 Meervoudige aanvraag	354
12.3.2.3 Grondgebiedoverstijgende aanvraag	356
12.3.2.4 Eens bevoegd gezag, altijd bevoegd gezag	357
12.3.2.5 Overdracht van bevoegdheden	358
12.3.3 Procedure	359
12.3.3.1 Twee voorbereidingsprocedures	359
12.3.3.2 Voorafgaand aan de aanvraag: vooroverleg en participatie	360
12.3.3.3 De aanvraag	362
12.3.3.4 Ontwerpbesluit en zienswijzen	364
12.3.3.5 Beslistermijnen	365
12.3.3.6 Geen lex silencio positivo	365
12.3.3.7 Primair besluit	366
12.3.3.8 Rechtsbescherming: bezwaar en beroep	366
12.3.4 Advies (met instemming) van andere bestuursorganen	367
12.3.4.1 Advies	367
12.3.4.2 Advies met instemming	368
12.3.4.3 Verhouding advies (met instemming) tot de omgevingsvergunning	370
12.4 Beoordelingskader omgevingsvergunning	371

12.4.1	Inleiding en algemene beoordelingsregels	371
12.4.2	Beoordelingsregels omgevingsvergunning bouwactiviteit	373
12.4.3	Beoordelingsregels omgevingsvergunning omgevingsplan-activiteit	375
12.4.4	Beoordelingsregels omgevingsvergunning milieubelastende activiteit	379
12.4.5	Beoordelingsregels omgevingsvergunning wateractiviteit	382
12.4.5.1	Algemene beoordelingsregels wateractiviteit	383
12.4.5.2	Specifieke beoordelingsregels wateractiviteit	385
12.4.6	Beoordelingsregels omgevingsvergunning natuuractiviteiten	386
12.4.6.1	Beoordelingsregels omgevingsvergunning Natura 2000-activiteit	386
12.4.6.2	Beoordelingsregels omgevingsvergunning flora- en fauna-activiteit	388
12.4.6.3	Beoordelingsregels omgevingsvergunning jachtgeweeractiviteit	391
12.4.6.4	Beoordelingsregels omgevingsvergunning valkeniersactiviteit	391
12.4.7	Beoordelingsregels omgevingsvergunning ontgrondingsactiviteit	392
12.4.8	Beoordelingsregels omgevingsvergunning rijksmonumentenactiviteit	393
12.4.9	Beoordelingsregels omgevingsvergunning voor overige activiteiten	394
12.5	Inhoud en werking	395
12.5.1	Normadressaat	395
12.5.2	Voortdurende en aflopende werking; bepaalde en onbepaalde tijd	395
12.5.3	Voorschriften	397
12.6	Aanpassen van de vergunning	397
12.6.1	Inleiding	397
12.6.2	De verplichting/bevoegdheid om in te trekken/te wijzigen	398
12.6.3	Actualiseren vergunning	399
12.6.4	Revisievergunning	399
12.7	Conclusie	400

13 Projectbesluit	403
<i>Henk Gierveld</i>	
13.1 Indeling van afdeling 5.2 (projectprocedure) van de Omgevingswet	403
13.2 De verkenningfase	404
13.2.1 De relevante regelgeving over de voornemenprocedure	404
13.2.2 Beschrijving van de voornemenprocedure	404
13.2.2.1 Voornemen (art. 5.47 Ow)	404
13.2.2.2 Wanneer wordt een voorkeursbeslissing genomen?	405
13.2.2.3 Het aandragen van mogelijke oplossingen	406
13.2.3 De verkenning (art. 5.48 Ow)	408
13.2.4 De voorkeursbeslissing (art. 5.49 Ow)	409
13.2.5 Paragraaf 5.5.2 niet van toepassing op het uitwerken of wijzigen van een projectbesluit (art. 5.50 Ow)	410
13.3 Algemene bepalingen voor het projectbesluit	410
13.3.1 Het projectbesluit (art. 5.44 Ow)	411
13.3.1.1 Voor welke projecten kan of moet een projectbesluit worden vastgesteld	411
13.3.1.2 Begripsbepalingen	412
13.3.1.3 Dagelijks bestuur is bevoegd gezag	412
13.3.1.4 Subsidiariteitsbeginsel	413
13.3.2 Voorrangsregel bevoegd gezag projectbesluit (art. 5.44a Ow)	413
13.3.3 Flexibiliteitsregeling projectbesluit Rijk (art. 5.44b Ow)	414
13.3.4 Coördinatie uitvoeringsbesluiten (art. 5.45 Ow)	415
13.3.5 Bevoegdheid tot indeplaatstreding (art. 5.45a Ow)	416
13.3.6 Projectbesluit voor hoofdinfrastructuur en primaire waterkeringen (art. 5.46 Ow)	416
13.4 Bijzondere regels voor het projectbesluit	417
13.4.1 De inhoud van het projectbesluit (o.a. art. 5.51 Ow)	417
13.4.1.1 Artikel 5.51 Ow	417
13.4.1.2 Artikel 5.6 Ob	418
13.4.1.3 Instructieregels	418
13.4.2 Integraal besluit (art. 5.52 Ow)	418
13.4.2.1 Artikel 5.52 lid 1 Ow	418
13.4.2.2 Artikel 5.52 lid 2 Ow	419
13.4.2.3 Uitwerking in de praktijk	419
13.4.3 Beoordelingsregels (art. 5.53 Ow)	420

13.4.4	Geen belemmering projectbesluit en voorbereidingsbesluit (art. 5.53a Ow)	421
13.4.5	Uitwerking binnen een projectbesluit (art. 5.54 Ow)	421
13.5	Gemeentelijke projecten van publiek belang (art. 5.55 Ow)	422
13.6	Enkele procedurele bepalingen	422
DEEL III DE ONDERSTEUNENDE INSTRUMENTEN EN HET OVERGANGSRECHT		
14	Procedures	427
	<i>Henk Gierveld</i>	
14.1	Inleiding	427
14.2	Afdeling 16.1 van de Omgevingswet (elektronisch verkeer en gebruik van gegevens en methoden)	427
14.2.1	Elektronisch verkeer	427
14.2.2	Gebruik gegevens	428
14.3	Afdeling 16.2 van de Omgevingswet (Coördinatie en betrokkenheid andere bestuursorganen)	429
14.3.1	Paragraaf 16.2.1 (Toepassing afdeling 3.5 Algemene wet bestuursrecht)	429
14.3.2	Paragraaf 16.2.2 (Aanvullende coördinatiebepalingen)	430
14.3.3	Paragraaf 16.2.2a (Coördinatie omgevingsplan en omgevingsvergunning)	430
14.3.4	Paragraaf 16.2.3 (Betrokkenheid van andere bestuursorganen)	431
14.4	Afdeling 16.3 van de Omgevingswet (totstandkomingsprocedures)	432
14.5	Afdeling 16.4 (milieueffectrapportage) en 16.4A (passende beoordeling) van de Omgevingswet	434
14.6	Afdeling 16.5 van de Omgevingswet (omgevingsvergunning)	434
14.7	Afdeling 16.6 van de Omgevingswet (projectprocedure)	434
14.8	Afdeling 16.6A van de Omgevingswet (kostenverhaalsbeschikking)	435
14.9	Afdeling 16.7 van de Omgevingswet (beslistermijn, bekendmaking, inwerkingtreding en beroep)	435
14.10	Afdeling 16.8 van de Omgevingswet (beroep voorkeursrecht)	436
14.11	Afdeling 16.9 van de Omgevingswet (bekrachtigingsprocedure onteigeningsbeschikking)	436
14.12	Afdeling 16.10 van de Omgevingswet (hoger beroep onteigeningsbeschikking)	436

14.13	Afdeling 16.11 van de Omgevingswet (gerechtelijke vaststelling van de prijs bij voorkeursrecht)	436
14.14	Afdeling 16.12 van de Omgevingswet (bijzondere procedures voor landinrichting)	436
14.15	Afdeling 16.13 van de Omgevingswet (kennisgeving overeenkomst kostenverhaal)	437
14.16	Afdeling 16.14 van de Omgevingswet (algemene delegatiegrondslagen procedurele en vormvereisten)	437
15	Voorkeursrechten	441
	<i>Jan Frans de Groot, Jaap Hoekstra en Jeroen Huijben</i>	
15.1	Het voorkeursrecht	441
15.1.1	Hoofdlijnen van de regeling	441
15.1.2	Het rechtsgevolg van het voorkeursrecht	443
15.1.3	Doel van het voorkeursrecht	444
15.1.4	Wetstechnische informatie	446
15.1.5	De verschillen tussen de Omgevingswet en de Wet voorkeursrecht gemeenten	446
15.1.6	Overgangsrecht	448
15.2	De vestiging van het voorkeursrecht	448
15.2.1	Bevoegd gezag	449
15.2.2	Grondslag	450
15.2.3	Eisen aan een te nemen voorkeursrechtbeschikking	450
15.2.4	Belangenafweging	452
15.2.5	Werkingsduur, verval en intrekking van het voorkeursrecht	453
15.3	De aanbiedingsprocedure	454
15.4	De prijsvaststellingsprocedure	456
15.5	Nietigverklaring van rechtshandelingen	458
15.6	Rechtsbescherming	459
16	Gedoogplichten	461
	<i>Jacques Sluysmans en Marie-Anna Bullens</i>	
16.1	Inleiding	461
16.2	Historisch perspectief	462
16.3	Nieuw systeem op hoofdlijnen	463
16.4	Begripsbepalingen	464

16.5	Toegang tot de onroerende zaak	465
16.6	Gedoogplichten van rechtswege	467
16.6.1	Inleiding	467
16.6.2	Informatieplicht	467
16.6.3	Gedoogplicht voor wegen en waterstaatswerken	468
16.6.4	Gedoogplicht voor waterbeheer	468
16.6.5	Gedoogplicht voor het betreden van plaatsen	471
16.6.6	Milieugerelateerde gedoogplichten	472
16.6.7	Gedoogplicht voor apparatuur voor de luchtvaart op een luchthaven	472
16.6.8	Gedoogplicht ten behoeve van lokale spoorwegen en hoofdspoorwegen	472
16.6.9	Gedoogplicht ten behoeve van mijnbouw	473
16.6.10	Gedoogplicht voor tekens op grond van de Zwemwater-richtlijn	474
16.6.11	Gedoogplicht bij bodemverontreiniging	474
16.6.12	Gedoogplicht natuurgebieden	474
16.6.13	Gedoogplichten in het kader van landinrichting	474
16.6.14	Gedoogplicht ten behoeve van werkzaamheden bij onteigening	476
16.7	Gedoogplichten die bij beschikking worden opgelegd	476
16.7.1	Inleiding	476
16.7.2	Gedoogplichtbeschikking voor infrastructuur en water	477
16.7.3	Gedoogplichtbeschikking stortplaatsen	478
16.7.4	Gedoogplichtbeschikking in het kader van nazorg bodemverontreiniging	478
16.7.5	Gedoogplichtbeschikking in het kader van energie en mijnbouw	479
16.7.6	Gedoogplichtbeschikking ten behoeve van de Uitvoeringswet Nederlands-Duits Grensverdrag	480
16.7.7	Gedoogplichtbeschikking ten behoeve van ontgroningen	480
16.7.8	Gedoogplichtbeschikking voor waterstaatswerken	481
16.7.9	Gedoogplichtbeschikking in het kader van luchtverontreiniging	482
16.7.10	Gedoogplichtbeschikking ten behoeve van archeologisch onderzoek	482
16.7.11	Gedoogplichtbeschikking voor defensiewerken	483
16.7.12	Gedoogplichtbeschikking ten behoeve van het maken van een ontwerp	483

16.7.13	Gedoogplichtbeschikking in het kader van bodemverontreiniging: zorgplicht of ongewoon voorval	484
16.7.14	Gedoogplichtbeschikking ten behoeve van andere werken van algemeen belang	484
16.7.15	Toepassingscriteria voor de oplegging van een gedoogplichtbeschikking	486
16.7.16	Inhoud van de gedoogplichtbeschikking	492
16.7.17	Totstandkomingsprocedure en inwerkingtreding van een gedoogplichtbeschikking	492
16.7.18	Kenbaarheid van de gedoogplichtbeschikking	494
16.7.19	Wijziging en intrekking van een gedoogplichtbeschikking	495
16.7.20	Rechtsbescherming tegen een gedoogplichtbeschikking	496
16.8	Schadevergoeding	497
16.8.1	Inleiding	497
16.8.2	Schade als gevolg van gedoogplichten van rechtswege	497
16.8.3	Schade als gevolg van een gedoogplichtbeschikking	499
16.8.4	De redelijke gebruiksvergoeding	500
16.8.5	Schadeplicht bij initiatiefnemer	502
16.8.6	Geschillen over de schadevergoeding	503
16.9	Varia	503
16.9.1	Opruimen van een werk	503
16.9.2	Bomen en beplantingen	504
16.10	Overgangsrecht	504
17	Kostenverhaal bij grondexploitatie	507
	<i>Jaap Hoekstra, Jeroen Huijben en Tijn Kortmann</i>	
17.1	Inleiding, aanleiding, geschiedenis en systeem	507
17.1.1	Inleiding	507
17.1.2	Wetstechnische informatie	508
17.1.3	De in verband met de ontwikkeling van een locatie te stellen regels/voorschriften van niet-financiële aard	509
17.1.4	De met de regeling kostenverhaal en financiële bijdragen voor ontwikkelingen van een gebied te dienen doelen	510
17.1.5	De afbakening van het kostenverhaals- en financiële bijdrageninstrumentarium ten opzichte van andere vormen van kostenverhaal	512
17.1.6	De regeling van het (reguliere) kostenverhaal op hoofdlijnen	512

17.1.7	De regeling van de financiële bijdragen voor ontwikkelingen van een gebied op hoofdlijnen	517
17.1.8	Verschillen tussen het grondexploitatiekostenverhaal als geregeld in afdeling 6.2 van de Wet ruimtelijke ordening en het kostenverhaal als geregeld in de Omgevingswet	519
17.1.9	Rechtsbescherming	520
17.2	Kostenverhaal langs privaatrechtelijke weg	521
17.2.1	Vormen van privaatrechtelijk kostenverhaal	521
17.2.2	Verhouding publiekrechtelijk en privaatrechtelijk kostenverhaal	522
17.2.3	De wettelijke regeling	524
17.2.4	Reikwijdte van het contractuele kostenverhaal	525
17.2.5	Baatafoming, betaalplanologie	527
17.2.6	Balans	529
17.3	Publiekrechtelijk kostenverhaal	530
17.3.1	Betekenis van publiekrechtelijk kostenverhaal voor de gebiedsontwikkelingspraktijk	530
17.3.2	Hoofdlijnen van de regeling voor publiekrechtelijk kostenverhaal	531
17.3.3	Van grondexploitatie naar kostenverhaal	533
17.3.4	Regels over kostenverhaal in het omgevingsplan	535
17.3.5	Uitgangspunten voor de kostenverhaalsregels in het omgevingsplan	538
17.3.6	De raming van de kosten	540
17.3.7	De publiekrechtelijke invordering van de bijdrage	543
17.3.8	De eindafrekening	544
17.4	De publiekrechtelijk afdwingbare financiële bijdrage (PAFB)	545
17.4.1	Inleiding	545
17.4.2	Uitgangspunten van de regeling: overeenkomsten en onderscheid met kostenverhaal	546
17.4.3	Betekenis voor privaatrechtelijk contracteren over de financiële bijdrage	547
17.4.4	De afbakening van de regeling	548
17.4.5	Functionele samenhang	549
17.4.6	Aftoppingen	551
17.4.7	Regels voor de berekening van de bijdrage in het omgevingsplan	551
17.4.8	Verantwoording over de besteding van de bijdragen en de eindafrekening	552

17.4.9	Invordering van de financiële bijdrage	553
17.4.10	Eindafrekening	554
18	Onteigening	555
	<i>Jaap Hoekstra, Jan Frans de Groot en Jeroen Huijben</i>	
18.1	Onteigening in de Omgevingswet	555
18.1.1	Inleiding	555
18.1.2	Wat is onteigening en waarom is het soms nodig?	555
18.1.3	Grondslagen voor eigendomsbescherming en onteigening	556
18.1.4	Andere eigendomsinbreuken en regulering eigendom	559
18.1.5	De uitgangspunten voor de regeling van de onteigening in de Omgevingswet	560
18.1.6	De regeling van de onteigening in de Omgevingswet in een notendop	561
18.1.7	De verschillen met de regeling van het onteigeningsinstrument in de Onteigeningswet	563
18.1.8	Wetstechnische informatie	564
18.1.9	Overgangsrecht	565
18.2	De onteigeningsbeschikking	566
18.2.1	Algemeen	566
18.2.2	De reikwijdte van hoofdstuk 11 Ow	566
18.2.3	Het rechtsgevolg van onteigening en van de onteigeningsbeschikking	567
18.2.4	De onteigenaar: voor wie kan worden onteigend? (art. 11.2 Ow)	568
18.2.5	Inhoud en karakter van de onteigeningsbeschikking (art. 11.3 lid 1 Ow)	569
18.2.6	Het recht op overname van het overblijvende (art. 11.3 lid 2 Ow)	571
18.2.7	De voorbereiding en bekendmaking van de onteigeningsbeschikking (par. 16.3.8 Ow)	571
18.2.8	De bevoegdheid om de onteigeningsbeschikking te geven (art. 11.4 Ow)	573
18.2.9	Criteria voor onteigening (art. 11.5 Ow)	573
18.2.10	Grondslagen voor onteigening (art. 11.6 Ow)	574
18.2.11	Noodzaak en urgentie (art. 11.7 en 11.11 Ow)	576
18.3	De bekrachtigingsprocedure	578
18.3.1	Achtergrond van de bekrachtigingsprocedure	578

18.3.2	Hoofdpijnen van de bekrachtigingsprocedure (par. 16.3.9 Ow)	580
18.3.3	Bedenkingen en belanghebbenden (art. 16.97 Ow)	581
18.3.4	De toetsing van de onteigeningsbeschikking (art. 16.106 en 16.107 Ow)	582
18.3.5	De uitspraak van de rechtbank (art. 16.108 e.v. Ow)	584
18.3.6	Hoger beroep tegen de bekrachtigingsuitspraak (afd. 16.3.10 Ow)	586
18.4	De verkrijging van de te onteigenen onroerende zaak en het recht op teruglevering	588
18.4.1	De eigendomsovergang	588
18.4.2	Het niet verwezenlijkt worden van het onteigeningsbelang	589
18.5	Schadeloosstelling bij onteigening	590
18.5.1	Inleiding	590
18.5.2	De vaststelling van de schadeloosstelling	591
18.5.3	Kenmerken van de onteigeningsschadeloosstelling	595
18.5.4	De schadeloosstelling	597
19	Financiële bepalingen	603
	<i>Tijn Kortmann en Rut Molenaar-Wingens</i>	
19.1	Inleiding	603
19.2	Leges	604
19.2.1	Wie mag rechten heffen, ter zake waarvan en van wie	604
19.2.2	Leges Rijk	605
19.2.3	Leges provincie, waterschap en gemeente	606
19.2.4	Tarieven	608
19.2.5	Rechtsbescherming	609
19.3	Commissie voor de milieueffectrapportage	609
19.4	Heffingen grondwateronttrekking en ontgroning	610
19.4.1	Bestrijding van kosten	611
19.4.2	Heffingsgrondslag	612
19.4.3	Heffingsplichtige	612
19.4.4	Belastingtijdvak	612
19.4.5	Rechtsbescherming	613
19.4.6	Verhouding tot algemene bepalingen kostenverhaal	613
19.5	Kostenverhaal, schadevergoeding en gebruiksvergoeding	614
19.5.1	Vergoeding van extra kosten tussen bestuursorganen	614

19.5.2	Verhouding artikelen 13.3a en 13.3b Ow tot privaatrechtelijk kostenverhaal	617
19.5.3	Privaatrechtelijk kostenverhaal verontreiniging	618
19.5.4	Privaatrechtelijk kostenverhaal waterstaatswerken of zuiveringstechnische werken	621
19.6	Financiële zekerheidsstelling bij omgevingsvergunningen	621
19.6.1	Bestaande bevoegdheid, hernieuwde invulling	623
19.6.2	Wie moet financiële zekerheid stellen?	625
19.6.3	Gevallen waarvoor het stellen van financiële zekerheid kan of moet worden voorgeschreven	626
19.6.4	Afwegingscriteria	626
19.6.5	Vorm, hoogte, looptijd en bewijs van de financiële zekerheid	627
19.6.6	Vervangende bijdrage ontgrondingsactiviteit	628
19.6.7	Rechtsbescherming	629
20	Schade	631
	<i>Berthy van den Broek en Tijn Kortmann</i>	
20.1	De algemene regeling voor nadeelcompensatie in titel 4.5 Awb	631
20.1.1	Geschiedenis van de rechtmatige overheidsdaad	631
20.1.2	Verhouding nadeelcompensatie in de Algemene wet bestuursrecht en de Omgevingswet	633
20.2	Systeem van nadeelcompensatie onder de Omgevingswet	634
20.3	Toepassingsbereik nadeelcompensatieregeling Omgevingswet	635
20.3.1	Limitatieve en exclusieve lijst van schadeoorzaken	635
20.3.2	Schadebeoordeling per afzonderlijk schadeveroorzakend besluit	636
20.3.3	Schade door de uitvoering van een besluit	637
20.3.4	Schadeoorzaken	638
20.4	Schade ten gevolge van een omgevingsplan	642
20.5	Meerdere schadeoorzaken	644
20.5.1	Doorschuiifregeling	644
20.5.2	Onderscheid directe en indirecte schade bij het doorschuiven	646
20.5.3	Bepalingen in het omgevingsplan die een vergunningsstelsel in het leven roepen	647
20.5.4	Voorrangsregeling bij projectbesluit	649
20.6	Normaal maatschappelijk risico	650

20.6.1	Egalité devant les charges publiques	650
20.6.2	Concretiserende regels in bijzondere wetgeving en beleidsregels	652
20.6.3	Drempel voor indirecte schade in artikel 15.7 Ow	653
20.6.4	Anticumulatiebepaling	655
20.6.5	Omzetzempels	655
20.6.6	Speciale last	657
20.6.7	Toetsing door de bestuursrechter	658
20.7	Vermindering en verval van de vergoedingsplicht	658
20.7.1	Inleiding	658
20.7.2	Passieve risicoaanvaarding	659
20.7.3	Actieve risicoaanvaarding, schaduwshade	660
20.7.4	Schadebeperking en eigen schuld	664
20.8	Schadevergoeding: aard, omvang, begroting en vergoeding	665
20.8.1	Inleiding	665
20.8.2	Omvang van de vergoedingsplicht	665
20.8.3	Schadebegroting en taxatie	667
20.8.4	Vergoeding, compensatie in natura	668
20.9	Procedure, bevoegd gezag en overgangsrecht	668
20.9.1	Aanvraag en besluit	668
20.9.2	Beslistermijn en verjaringstermijn	669
20.9.3	Bevoegd gezag	669
20.9.4	Externe onafhankelijke deskundige of adviescommissie	670
20.9.5	Nadeelcompensatieverordeningen en beleidsregels	671
20.9.6	Overgangsrecht	671
20.10	Verhaal van kosten van nadeelcompensatie	674
20.10.1	Inleiding	674
20.10.2	Kostenverhaal krachtens overeenkomst	674
20.10.3	Kostenverhaal krachtens beschikking	675
20.10.4	Inhoudelijke begrenzing verhaalsbevoegdheid	676
21	Adviesorganen en adviseurs	677
	<i>Julian Kevelam</i>	
21.1	Beknopte beschrijving van de functie en betekenis van adviesorganen en adviseurs in het omgevingsrecht	677
21.2	Beschrijving structuur hoofdstuk 17 Ow en de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de voorheen geldende regelgeving	677
21.2.1	Structuur hoofdstuk 17 Ow	677

21.2.2	Belangrijkste wijzigingen ten opzichte van voorheen geldende regelgeving	678
21.3	Adviesorganen op rijksniveau	680
21.3.1	Algemeen (inclusief relatie met Kaderwet adviescolleges)	680
21.3.2	Commissie voor de milieueffectrapportage	681
21.3.3	Wetenschappelijke autoriteit CITES	682
21.3.4	OCW-schadebeoordelingscommissie archeologische rijksmonumenten	682
21.4	Adviesorganen op gemeentelijk niveau	683
21.4.1	Algemeen	683
21.4.2	Gemeentelijke adviescommissie	685
21.5	Adviseurs die niet zijn aan te merken als adviesorganen	688
21.5.1	Stichting Advisering Bestuursrechtspraak voor Milieu en Ruimtelijke Ordening (STAB)	688
22	Milieueffectrapportage	691
	<i>Marcel Soppe en Jade Gundelach</i>	
22.1	Inleiding	691
22.2	Project-mer en project-mer-beoordeling	692
22.2.1	Werkingsfeer	692
22.2.1.1	Project-mer-(beoordelings)plichtige projecten	693
22.2.1.2	Gevallen (drempelwaarden) voor mer-(beoorde- lings)plicht	697
22.2.1.3	Project-mer-(beoordelings)plichtige besluiten	699
22.2.1.4	Ontheffing project-mer-(beoordelings)plicht; gebruikmaken van bestaand MER	704
22.2.2	Inhoud project-MER	705
22.2.3	Inhoud project-mer-beoordeling	708
22.2.4	Project-mer-procedure, doorwerking MER in besluitvor- ming en rechtsbescherming	709
22.2.5	Project-mer-beoordelingsprocedure, doorwerking in besluitvorming en rechtsbescherming	716
22.3	Plan-mer en plan-mer-beoordeling	719
22.3.1	Werkingsfeer	719
22.3.1.1	Plannen en programma's	719
22.3.1.2	Plan-mer-plicht voor kaderstellende plannen	722
22.3.1.3	Plan-mer-plicht vanwege passende beoordeling	729
22.3.1.4	Plan-mer-beoordelingsplicht	731

22.3.1.5	Gebruikmaken van bestaand plan-MER	733
22.3.2	Inhoud plan-MER	734
22.3.3	Inhoud plan-mer-beoordeling	736
22.3.4	Plan-mer-procedure, doorwerking MER in besluitvorming en rechtsbescherming	737
22.3.5	Plan-mer-beoordelingsprocedure, doorwerking in besluitvorming en rechtsbescherming	740
22.4	Overgangsrecht	741
23	Handhaving	743
	<i>Gerrit van der Veen</i>	
23.1	Algemeen bestuursrecht en omgevingsrecht	743
23.2	Publiek- en privaatrechtelijke handhaving	745
23.3	Bestuursrechtelijke en strafrechtelijke handhaving	748
23.4	Bij handhaving betrokken actoren	750
23.4.1	Bestuursorganen	750
23.4.2	Overtreders	753
23.4.3	Derden	756
23.5	Bestuursrechtelijke handhavingstaak	756
23.6	Toezicht	757
23.7	Opleggen van bestuurlijke sancties	759
23.7.1	Beginselplicht tot handhaving	759
23.7.2	Herstelsancties	760
23.7.2.1	Last onder bestuursdwang	761
23.7.2.2	Last onder dwangsom	763
23.7.2.3	De preventieve last onder dwangsom	764
23.7.2.4	Intrekking van begunstigend besluit	764
23.7.3	Bestraffende sancties: de bestuurlijke boete	765
23.7.4	Gedogen	766
23.8	Rechtsbescherming tegen handhavingsbesluiten	768
23.9	Kwaliteitsbevordering en afstemming uitvoering en handhaving	768
23.10	Handhaving door particulieren	770
24	Bevoegdheden in bijzondere omstandigheden	773
	<i>Herman Kasper Gilissen</i>	
24.1	Inleiding	773
24.2	Bijzondere omstandigheden in de fysieke leefomgeving	773

24.2.1	Toepassingsbereik afdeling 19.0 Ow	773
24.2.2	Bevoegdheid tot het stellen van bijzondere regels	774
24.3	Ongewone voorvallen	775
24.3.1	Toepassingsbereik afdeling 19.1 Ow	775
24.3.2	Bijzondere verplichtingen en bevoegdheden	777
24.4	Archeologische toevalsvondsten van algemeen belang	780
24.4.1	Toepassingsbereik afdeling 19.2 Ow	780
24.4.2	Bijzondere verplichtingen en bevoegdheden	781
24.5	Toevalsvondsten van verontreinigingen op of in de bodem	783
24.5.1	Toepassingsbereik afdeling 19.2a Ow	783
24.5.2	Bijzondere verplichtingen en bevoegdheden	784
24.6	Overschrijding van alarmeringswaarden	786
24.6.1	Toepassingsbereik afdeling 19.3 Ow	786
24.6.2	Bijzondere verplichtingen en bevoegdheden	787
24.7	Gevaar voor waterstaatswerken	789
24.7.1	Toepassingsbereik afdeling 19.4 Ow	789
24.7.2	Bijzondere verplichtingen en bevoegdheden	790
24.8	Buitengewone omstandigheden	794
24.8.1	In- en buitenwerkingstelling noodbevoegdheden	794
24.8.2	Noodbevoegdheden bij schaarste	795
24.8.3	Noodbevoegdheden in het kader van defensietaken	795
25	Overgangsrecht	797
	<i>Rogier Kegge</i>	
25.1	Inleiding	797
25.2	Varianten van overgangsrecht	798
25.3	Uitgangspunten van het overgangsrecht	799
25.4	Structuur van het overgangsrecht	801
25.5	Het tijdelijke omgevingsplan van rechtswege	802
25.5.1	De bruidsschat	803
25.5.2	Lopende planprocedures en de bruidsschat	806
25.5.3	De omzetting van het tijdelijke omgevingsplan van rechtswege	808
25.6	Omzetting van regels uit gemeentelijke verordeningen	812
25.7	Afsluiting	813
Literatuur		815